

## Kısa Rapor

# DEVLET VE SAĞLIK

Dr. Caner FİDANER\*

Önce bir açıklama yapalım: Bu satırların yazarı, sağlık hizmetleri ile ilgili tartışmalarda "devlet" sözcüğünün (ve kavramının) çoğu kez yanlış biçimde kullanıldığı kanısında; bunun yerine "kamu" sözcüğünün (ve kavramının) geçmesinin daha uygun olacağını düşünüyor.

Türkiye'de yıllardır devletin sağlık hizmetleriyle ilişkisi üzerine kalıplaşmış sözler söyleniyor. Sağlıktan söz açan herkes, ilk cümlesinde değilse ikinci cümlesinde "devletin sağlığa yeterince önem vermediğini" söylüyor. Konuşmacı eğer (zihnen) muhalefetteyse bu durumu sağlık hizmetlerinin yetersizliğinin temel nedeni olarak sunuyor ve iktidardakilerin (bazan bir sınıf, bazan bir parti ya da kişinin) kötü niyetine bağlıyor. Tersine, konuşmacı eğer kendisini iktidarda hissediyorsa aynı söz, "bundan sonra devlet sağlığa önem verecek" şeklinde bitiriyor.

Burada hemen bir ayrıca açıp şu "devlet" sözcüğü üzerinde durmamız gerek. Dünyayı siyah beyaz bir film gibi iki renkli olarak algılayanlar için, her şeyi olduğu gibi devleti de anlamak çok kolaydır. Devlet onlar için bir araçtan başka bir şey değildir, o anda bazı kişilerin kendi keyiflerince kullandığı bir araç. Bu kaba yaklaşıma inanan kişinin, işleri düzeltmek için de bir tek önerisi olabilir: (Bazan birileri adına) bu aracı ele geçirmek ve "doğru" biçimde kullanmak.

Bazan da "devlet", televizyon programlarının içeriğinden resmi gazetenin duyurularına, ekmeğin fiyatından o yılki bayan modasına kadar herşeyin kararını veren 'güçlü bir kişi' gibi düşünülür. Bu algı biçimine göre de yapılması gereken şey, o kişiyi sağlığın önemli olduğuna ikna etmekten ibarettir.

Keşke dünya gerçekten bu modellerdeki kadar basit olsaydı! Model basit olunca, tezleri kanıtlamak da kolay olur. Devletin sağlığa önem vermediğinin standart kanıtı da genel bütçeden Sağlık Bakanlığının

ayrılan payın azlığıdır, ya da bu payın yıldan yıla azalıyor olmasıdır.

Devletin en güçlü aygıtı hükümet olduğuna göre, hükümetin o yılıki toplam bütçesi içinde Sağlık Bakanlığı bütçesinin tuttuğu yeri hesaplırsanız, % 2-3 gibi bir rakam bulursunuz. Bu rakamı eski yıllarla ya da başka ülkelerin rakamlarıyla karşılaştırırsınız. Böylece ülkemizde sağlık hizmetlerinde gözlenen yetersizliğin hem kanıtını bulursunuz, hem de sihirli çözüm yolunu önerirsiniz: Devlet sağlığa daha çok para ayırsın! Türkiye'de ne yazık ki (sadece) bu cümleyi söylemek yıllardır "politika yapmak" sanıldı. Birçok siyasal partinin bile sağlık alanındaki önerisi bu cümleden ibaret kaldı.

Bir düşünün: Türkiye'nin sağlık sorunlarının çözümlenmesi için, diyelim ki çok iyi niyetli bir yetkili geldi ve sağlık için genel bütçeden ayrılan parayı iki katına çıkardı. Bu parayla ne yapılmalı? Vatandaş ragbet etmediği için içinde pratisyen hekimlerin boş oturduğu yeni "şehir tipi" sağlık ocakları mı inşa edilmeli, yoksa devlet memuru personelinin akşam olsun da eve (veya bir an önce muayenehaneye) gitsem diye saate baktıkları hastaneler yaparak halen ancak yarısını doldurabildiğimiz hastane yataklarının sayısı mı artırılmalı?

Yani, paranın uygun biçimde harcanması, miktarının çokluğundan daha önemli. Belki şunu da eklemek gerek: Ülkenin sağlık sorunlarının çözümü için yeterli olacak bir tek "sihirli" önlem yok.

Neyse ki son yıllarda birçok kişi ülkede alınan her kararı etkileyen sayısız toplumsal etken olduğunu kavlıyor. Bir tek düğmeye basarak önemli değişiklikler yapmanın ancak sinema filmlerinde görülebileceği de ortaya çıkıyor. Anlaşıyor ki, gerçek dünyada kolaylığa ve düşünce tembelliğine yer yoktur; bir değişiklik yapabilmek için önce var olan durumu ayrıntılı biçimde tanımlamak, etkenleri dikate almak ve atılması gereken adımların sırasını saptamak gereklidir.

\* İzmir İl Sağlık Müdür Yardımcısı, Doç. Dr.

Sağlığa "devlet" gibi soyut bir kavramın değil de "toplumun" verdiği önemi ölçmek için yeni bir değişken, yeni bir ölçüt kullanmak gerekiyordu. Son zamanlarda Dünya Sağlık Örgütü'nün de etkisiyle bu ölçütü bulduk. Artık sağlığa harcadığımız miktarın gayri safi milli hasıla (GSMH) içindeki oranı söz konusu ediliyor. Türkiye'de bu rakamın % 3.5-4.0 dolayında olduğu hesaplanıyor ve "2000 yılında herkese sağlık" programının hedeflerine bakılarak bu oranın en az % 5'e çıkması gerektiği söyleniyor.

Aslında bu ölçüt değişikliğinin mantığı, "devlet sağlığa önem vermiyor" sözünün anlamını ve gerekçesini ortadan kaldırıyor. Çünkü bu rakamın içinde yalnızca genel bütçeden sağlığa ayrılan para değil, bunun yanında primlerle ya da doğrudan aile bütçelerinden yapılan harcamalar da yer alıyor. Bu nedenle hangi hizmet sistemini uygularsanız uygulayın, toplumun harcamaları içinde sağlığın tut-

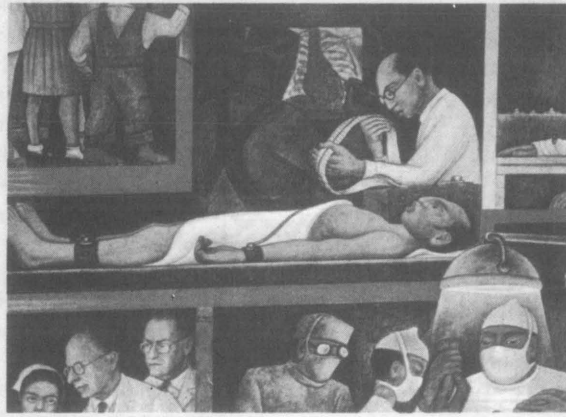
tuğu yer, bu rakamla ortaya çıkıyor.

Kuşkusuz GSMH'dan sağlığa ayrılan pay da bir tek rakamdır ve paranın etkin ve verimli harcanıp harcanmadığı konusunda fazla bir fikir vermez. Üstelik, Türkiye'de bu rakamın da istenenin oldukça altında olduğu bir gerçek. Yine de baz olarak genel bütçe yerine GSMH'yı aldığımızda, sorumluluğu "devlet" gibi soyut bir kavramın sırtından almış ve yaşayan topluma devretmiş oluyoruz.

Herkesin merkezîyetçilikten yakındığı günümüzde, artık sağlık hizmetlerine devletin tek elden çözüm bulmasının olanaksız (belki de zararlı?) olduğunu kabul etmek gerekiyor. Devleti herşeyden sorumlu tutarak hiçbir şey yapmamasına göz yummak yerine, sorumluluk alanlarını daha iyi ve gerçekçi biçimde tanımlamak ve işler hale getirmek gerekiyor.

## SAĞLIKTA ÖZELLEŞTİRME

*İlker Belek Ata Soyer*



Sorun Yayınları